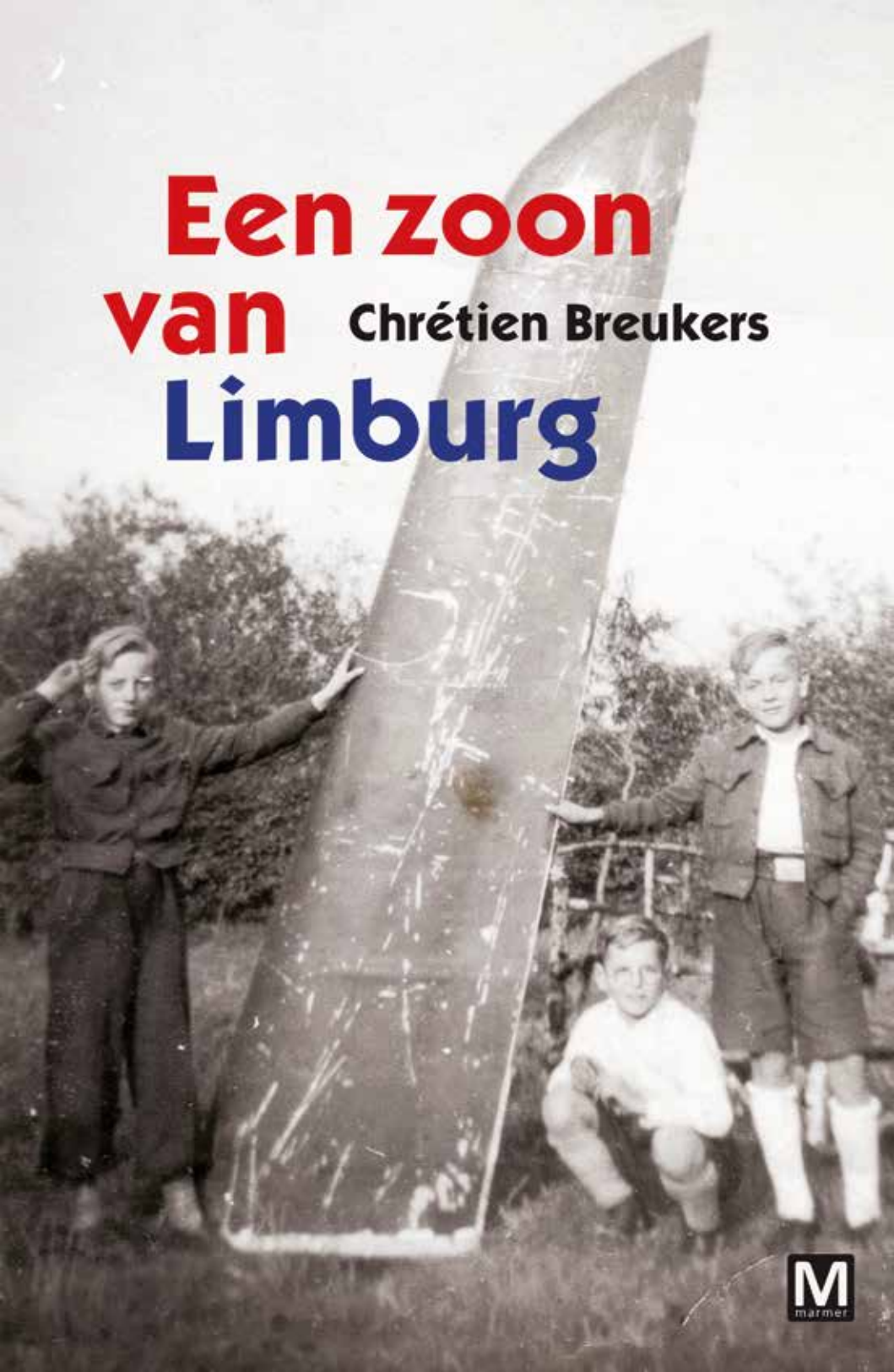

Een zoon van Chrétien Breukers Limburg

CHRÉTIEN BREUKERS

EEN ZOON VAN
LIMBURG

Voor Martha en Tamar

Ter nagedachtenis aan Th. Breukers (1892-1982)

Schicksal

*Wir sind in Zorn und Unverstand
Wie Kinder tun, geschieden
Und haben uns gemieden,
Von blöder Scham gebannt.*

*Die Jahre gingen drüber her
Mit Reuen und mit Warten.
In unsern Jugendgarten
Führt keine Straße mehr.*

HERMANN HESSE

INHOUD

Limburg bestaat niet	13
Carnaval	19
Volkslied	25
Limburgse schrijver	29
Fanfare	37
Eerste Communie	43
Intermezzo	47
Rooms	55
Brief aan voormalig bisschop Bär	59
Helemaal alleen	75
Geloof, nog een keer	79
Ongelovig katholiek	83
Hausarrest	87
Maigret	111
Asperges	121
Vlaai	125
Zuurvlees – <i>zoervleis</i>	131

De schaamte om Zoetemelk (voorbij)	139
Verlezen en verschreven	149
Naschrift bij verlezen en verschreven	161
Het snookerjaar, <i>Brief aan M.</i>	165
Het gedroomde oeuvre 1-5	199
De TaboeDuitser van Leveroy	209
Neuken	217
Scheren	221
Even de hond ophangen	233
Achter de komma	237
De lindeboom	241
Zwemles	245
Leveroy	261
Neer	265
Weert	269
Nijmegen, Limburg aan de Waal	273
Woede	277
Begraaf mijn hart in Limburg	281
Verantwoording	283

LIMBURG BESTAAT NIET

Limburg bestaat niet, Limburg is na 1830 – na de Belgische revolutie – op moeizame wijze in elkaar gezet en ten slotte, pas in 1839, ingelijfd bij Nederland.

Wat nu Limburg heet, was een lappendeken van staatjes, hertogdommen en grafelijke gebieden, die vanaf de vroege middeleeuwen onder allerlei soorten van gezag hebben bestaan – van de hertog van Gelre tot de keizer van Oostenrijk. Conflicten werden om de haverklap in dit gebied uitgevochten, wat de eenheid niet ten goede kwam.

De provincie die zich uitstrekt van Eijsden, dicht tegen Belgisch Limburg, tot Mook, dicht bij Gelderland, is nog steeds een fremdkörper binnen Nederland, een provincie waarover mensen, ook mensen die ik hoogacht, de meest abjecte onzin uitkramen, uit kwaadaardigheid en misplaatste superioriteitsgevoelens.

Door de eeuwen heen, ondanks de woelige geschiedenis en de daaropvolgende relatief rustige inbedding bij Neder-

land, heeft Limburg het wantrouwen jegens ‘de Hollanders’ (dat zijn alle Nederlanders buiten Limburg) nooit helemaal kunnen afschudden – en dat is wederzijds.

Limburg hoort niet bij Nederland, en Nederland interesseert zich niet voor Limburg; Nederland en Limburg zijn tot elkaar veroordeeld. Limburg gedraagt zich in deze verhouding als het kind dat meer en meer wil graaien in de Nederlandse subsidiepot; Nederland gedraagt zich alsof Limburg een lastig, jengelend kind is. Dat laatste klopt min of meer, maar de vraag waaróm het kind toch zo jengelt, blijft niet-gesteld.

Limburg is de gemiddelde Nederlander (‘Hollander’) zó vreemd, dat het mij gedurende mijn verblijf in ‘Holland’ regelmatig overkwam dat allerlei mensen, mensen die konden rekenen en schrijven, mensen die min of meer functioneerden in het maatschappelijk bestel, mij vroegen of ‘dat nou een beetje uit te houden was, in Limburg’, of ze zeiden ‘ik ben er nooit geweest, maar het schijnt wel mooi te zijn, met heuvels’.

Desgewenst wilden die mensen wel toegeven dat ze er ‘wel eens doorheen gereden waren’, op weg naar Duitsland of België.

De gemiddelde Nederlander ként Limburg niet. Dat is desinteresse. Die maar al te vaak de vorm van minachting aanneemt. Zo gebruikte Jan Blokker sr. de woorden ‘rooms’, ‘katholiek’ en ‘Limburger’ alleen maar pejoratief. Dat is verklaarbaar uit de verzuiling, toen Blokker zijn journalistieke hoogtijdagen beleefde, maar wel erg achterhaald en bij tijd en wijle ronduit onbeschoft.

Ik ben geboren in Leveroy, op de kaart van Limburg in de bocht links, iets onder het midden, dicht bij Weert en Eindhoven. Dat maakt mij in de ogen van Zuid-Limburgers een Brabander, terwijl de Noord-Limburgers (iedereen die in of boven Venlo woont) mij zien als iemand die letterlijk tussen alle stoelen valt: ik ben geen Noord-Limburger en geen echte (want in het zuiden woonachtige) Limburger. Ik ben een beklagenswaardig nevenproduct, een niemand ben ik, welbeschouwd.

Het is vanuit die middenpositie dat ik pas laat echt een ‘Limburger’ ben geworden; pas toen ik er al jaren niet meer woonde. Tot 1983 – het jaar waarin ik naar Nijmegen verhuisde – dacht ik nooit na over Limburg. Ik vroeg me alleen af hoe ik zo snel mogelijk het huis uit kon, weg, de grote wereld in.

Daarna dacht ik jaren alleen aan Limburg als ik met de trein (de Vlaaienexpres, die Nijmegen met Roermond verbindt) naar mijn ouders reisde. Het duurde lang, tot ongeveer 2000, voordat ik me ineens zonder ergernis kon bezighouden met mijn Limburgse achtergrond, iets wat ik eerder als hinderlijk, en misschien zelfs als een achterlijke regressie zou hebben beschouwd.

Om maar meteen antwoord te geven op de vraag wat ‘mijn Limburg’ voor me is: ‘mijn’ Limburg bestaat niet. Limburg is mij toen ik ben verhuisd ontglipt. Wie weggaat, trekt ook zijn wortels uit de grond en is daarna niet zo gemakkelijk weer terug te planten, zelfs al zou hij dat willen.

Het geeft een vreemd, tegenstrijdig gevoel: niet thuishoren in de provincie waar je niet wilt wonen. Alsof je in diaspora bent gegaan, zonder hoop op terugkeer. Veertig keer

veertig jaar zul je door de woestijn trekken. Net goed. Had je maar niet weg moeten gaan.

De woelige geschiedenis en de wat ondergeschikte positie die Limburg in het Koninkrijk der Nederlanden inneemt, hebben de Limburger gemaakt tot wat hij nu is: een klagerig ingestelde, achterdochtige, snel op zijn tenen getrapte staatsburger die zijn plichten kent en zijn zegeningen telt – maar die tegelijkertijd hoopt dat de zeespiegel de komende jaren flink zal stijgen. Dat zal ze leren, daar in het Westen.

De (inmiddels verdwenen) mijnbouw, de landbouw ondermijnende ruilverkaveling, waar het boerenbedrijf half aan ten onder is gegaan (en wat er rest van het boerenbedrijf is eerder een goed georganiseerde keten van concentratiekampen voor kippen, kalveren en varkens dan iets anders), de (inmiddels zo goed als verdwenen) auto-industrie, de (noodlijdende) chemische industrie; ze hebben Limburg aangeraakt, ze hebben de kleinschalige industrie vernietigd en ze hebben de gemiddelde, niet erg hoog opgeleide Limburger eerst een tijdlang laten baden in een welvaart die niet mocht blijven en toen werkloos gemaakt.

De winst ging naar de Hollanders, althans, zo wordt dat in Limburg gezien.

En alle bossen die moesten wijken voor de inmiddels verdwenen welvaart? Die bossen waar een onbegrijpelijk provincie-omspannend snelwegennet voor in de plaats is gekomen? Ze zijn weg en blijven weg, en maken van Limburg een doorgangsweg, een geasfalteerde route richting Duitsland, België en het hart van Europa.

De Limburger vertrouwt het allemaal niet, wat zeg ik? Hij heeft het nooit vertrouwd. De hoge heren zitten met hun handen aan zijn dochter en in zijn portemonnee, de burgemeester maakt vuile zaken met provincie en rijk, de fabrieksdirecteur is alleen maar uit op winst en aanzien. En de kleine man? Die kan zich kapotwerken. Vroeger totdat hij stoflonen had of was bezweken onder het boerenwerk, nu totdat hij met AOW en pensioen wordt afgedankt.

De Limburger voelt zich genaaid, door alles en iedereen. Daarin heeft de gemiddelde Limburger wel iets van een Surinamer. Hij komt uit een kleine wereld die voornamelijk is gedefinieerd vanuit negatieve gevoelens over de machthebbers.

Dit is natuurlijk niet de hele waarheid. Limburgers voelen zich – bijvoorbeeld in culturele zin – wel degelijk met elkaar verbonden. Uiteraard zetten ze zich daarbij af tegen Holland, dat vreemde gebied ergens in de verte, maar de ligging van de provincie vergemakkelijkt samenwerking met Belgen en Duitsers.

Er is nog een ander moment waarop Limburgers zich verbonden voelen met elkaar – als ze in het gezelschap zijn van Hollanders. Want niets schept zo'n band als de omgang met de natuurlijke vijand en bond- annex landgenoot. Limburg en de Limburgers bestaan vooral als ze hun plaats moeten bepalen jegens de dierbare vijand, van wie ze zelf deel uitmaken.

Het schrijven van 'mijn' verhaal, mijn verhaal over Limburg, heeft therapeutische bijverschijnselen gehad: ik voel me nu meer een Nederlander en tegelijkertijd meer een Limburger

dan ooit. Een effect dat ik vooral de Limburgse lezers van dit boek van harte toewens.

Helaas wil dat niet zeggen dat Limburg daardoor ineens bestaat. Zoveel toverkracht is het geschreven woord niet gegeven.

CARNAVAL

De carnavalsgroet (rechterhand als in een gekruist saluut niet naar de rechterslaap maar, in een diagonaal voor het hoofd langs, naar de linkerslaap gebracht), driemaal achter elkaar voltrokken onder het roepen van het woord 'alaaf', vormt een mysterie dat mij al meer dan dertig jaar bezighoudt. Waarom doen volwassen mensen dat, tijdens carnaval?

Het is het negatief van het saluut dat soldaten uitbrengen, en daarom ludiek, maar er gaat tegelijkertijd een dreiging van uit: 'Lach of ik schiet.' Volwassen mensen die drie dagen lang, of langer, in deze handbeweging volharden, zijn humoristisch en eng tegelijk.

Als er één raadsel is dat me mijn hele jeugd heeft beziggehouden, dan is het wel dat merkwaardige feest, en die merkwaardige groet. Volwassen mensen, die door het jaar heen normaal doen, veranderen drie dagen van het jaar in, ja, in wat? In mensen die ánders doen.

Maar laat ik bij het begin beginnen.

Ergens in het midden van de jaren zeventig, ik zat nog op de lagere school, werd er bij ons in het dorps huis (dat om onnaspeurbare redenen gemeenschapshuis werd genoemd, ook al gaf men zich er voor zover ik weet nooit over aan gemeenschap) een carnavalsmiddag voor 'de jeugd' belegd. Van 'de jeugd' zelf werd actieve participatie verwacht. Daarom gaven een schoolvriend en ik ons op. Om mee te doen. We hadden nog geen flauw idee met wat, maar dat zouden we later wel zien.

De weken voorafgaand aan de carnavalsmiddag vulden we al onze vrije uren met het instuderen van een 'komische schets', die we in een ons door mijn opa ter hand gesteld boek vol met eenakters hadden aangetroffen.

Ik heb geen flauw idee meer waar die schets over ging.

Mijn opa, letterlijk stokdoof, vormde het enige publiek tijdens onze repetities. Volgens hem ging het 'heel goed'. Ondanks zijn handicap stelden wij een groot vertrouwen in hem. We moesten zelf in elk geval erg lachen, om onszelf.

De grote dag naderde. Mijn vriend en ik verfijsden onze timing, voegden enkele grappen van eigen makelij in en zochten onze toneelkostuums bij elkaar. Mijn vriend droeg een oude overall van zijn vader, gecombineerd met een hoofddoek van zijn oma en rijlaarzen. Ik had het trouwkostuum van mijn opa van zolder gehaald.

Ons publiek zou versteld staan.

De carnavalsmiddag was op een woensdag. Het hele gemeenschapshuis zat vol met 'de jeugd' van het dorp. Ouders kwamen in die tijd nog niet naar dit soort bijeenkomsten. Ze werkten. En als zij niet werkten, kwamen ze toch niet.

Gelukkig maar, overigens. De scheve toestand dat er op lagere scholen soms meer ouders dan kinderen rondlopen, was toen nog onbestaanbaar.

Mijn vriend en ik – verkleed, geschminkt en nerveus – zaten op de eerste rij en lieten het programma op ons inwerken. Er was muziek, van een *zaate hermenie* (een soort dweilorkest). Er was een *buutreedner* (een soort cabaretier of stand-upcomedian) die eindeloos flauwe grappen vertelde. De dansmarietjes dansten en de jeugdfanfare speelde carnavalsliedjes.

Rond een uur of vier waren mijn vriend en ik aan de beurt. Zenuwachtig maar dapper werkten we ons door de ingestudeerde grappen heen. Na grap drie, waar weer niet om werd gelachen, begon een van de leden van de raad van elf zich ermee te bemoeien. Na elke *punchline* sprong hij tevoorschijn en riep drie keer ‘alaaf’, daarbij het gebaar richting de linkerslaap makend.

Mijn vriend en ik raakten helemaal uit onze concentratie. Dat niemand om ons lachte, hadden we niet gemerkt. Maar de almaar tevoorschijn springende man die het publiek tot lachen maande, konden we onmogelijk negeren. Elke keer wreef hij ons drie keer onder de neus dat we niet leuk waren. Ons optreden ging uit als een nachtkaars.

Sinds die gebeurtenis kan ik het woord ‘alaaf’ niet horen, of ik denk aan die middag. Niet aan wat de carnavalsgroet behelst en niet aan de afkomst van het woord (uit het Keulse dialect of van het Jiddische woord ‘*aluv*’?).

Het is een ontregelende groet, gebruikt tijdens de drie dagen die carnaval duurt, door een volk dat helemaal niet op ontregelen is ingesteld. Het is een anarchistische toets op

een niet-anarchistische ziel, de Limburgse. Het is de zotskap op de Limburgse gebruiken en gewoonten. Het is een knipoog, maar wel een die net op het verkeerde moment gegeven wordt.

Daarnaast maakt het woord ‘alaaf’, uitgebruld door volwassen mensen, altijd een bijna onverdraaglijke vorm van plaatsvervangende schaamte in mij wakker. Ik kán het niet aanzien, een in jacquet geklede man met een narrenhoed op, het hoofd rood van de drank, zijn gezicht richting de almaar doorkolkende massa: ‘alaaf, alaaf, alaaf’, ondersteund door de *zate hermenie* en de rest van de zaal; het is alsof je Mart Smeets bezig ziet, maar dan erger.

Ik kán hem niet teruggroeten, ik kan niet, net als de rest van de mensen, driemaal mijn rechtervingertoppen richting mijn linkerslaap brengen. Het is niet uit principe, het is onmacht. Ik kan mij niet verliezen in die roes. Ik kan mij niet opwerken naar een stemming waarin ik mij, buiten eigen wil om, verlies in een collectiviteit. Plaatsvervangende schaamte steekt daar een stokje voor.

Mij is het, en dat is allemaal begonnen met die ‘alaaf’ roepende man, onmogelijk om carnaval te vieren. Midden in de massa voel ik mij verloren, niet opgenomen. Hoe meer er gedronken wordt, hoe nuchterder ik me weet. Ik ben geen rasindividualist, verre van, maar carnaval kan alleen in een mij buitensluitende massaliteit worden ondergaan. Een massaliteit die op veel mensen een grote aantrekkingskracht uitoefent, blijikbaar.

Elke keer als er ‘alaaf’ wordt geroepen, keer ik me af. Ik wil dat niet, maar het gebeurt. Onherroepelijk.

Het zegt iets over Limburg en de Limburgers, dat gebaar. Want een Limburger is namelijk ‘tegen’, of ‘dwars’, een Limburger hoort er niet bij, maar hij laat dat niet heel duidelijk merken. Een Limburger zegt ‘ja’ en doet ‘nee’. Dat is een cliché van formaat, maar het is wel waar.

Daarin speelt ook mee dat een Limburger zich, stiekem, beter voelt dan de rest van de Nederlanders, sorry, ‘Hollanders’. De Limburger onderscheidt zich door wat hij zelf voor humor houdt, door zijn met humor gekruide vorm van verzet, dat in de loop van de jaren tot het carnavalsfeest is gestold.

Eén keer per jaar laat hij alle remmingen varen en is hij gewoon dwars, dan zegt hij ‘nee’ en doet hij ook ‘nee’. Niet uit dwarsigheid, maar omdat het mag. Omdat zijn dwarsheid door het carnavalsfeest wordt gesanctioneerd. Buiten die drie dagen om zal hij wel vaker dan drie keer nadenken voordat hij in verzet treedt.

Maar het ‘alaaf’ ligt hem de rest van het jaar als een slapende vulkaan ergens in een verre hersenkwab. Of beter: als een pil die het bittere jaar zal vergulden op de tong. Achter op de tong, welteverstaan.

Juist daarom, omdat ik het hele jaar door dwars wil zijn, uit een verzetsdwang die ik niet kan beteugelen tot drie dagen per jaar, staat het carnaval me tegen. Dat ik geen aanleg heb voor het houden van humoristische voordrachten, een frustratie die tijdens een carnavalsfeest diep in de jaren zeventig begon, heeft daar hopelijk niets mee te maken.